

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI VERTINIMO IR PRIPAŽINIMO GEROSIOS PATIRTIES TAIKYMAS LIETUVOS SĄLYGOMIS

Jolita Šliogerienė

Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
el. paštas j.sliogeriene@gmail.com

Straipsnio tikslas – supažindinti su gerąja neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo universitetinėse studijose patirtimi. Autorė nagrinėja Prancūzijos La Rochelle universitete taikomą sistemą ir išsamiau aptaria neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo etapus, kurie taip pat sėkmingai gali būti pasitelkiami Lietuvos universitetams, vadovaujantis mokymosi visą gyvenimą strategija. Straipsnyje taip pat pateikiami bandomojo tyrimo rezultatai, kuriais remiantis bus atliekamas žvalgomasis poreikių tokio pobūdžio studijoms tyrimas keturiuose Lietuvos regionuose.

Reikšminiai žodžiai: neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas, mokymasis visą gyvenimą.

Įvadas

ES dokumentuose – ES Komisijos Mokymosi visą gyvenimą memorandumo 4-oje tezėje – Vertinti mokymąsi (2000); Bolonijos deklaracijoje (1999) bei Europos universitetų asociacijos (EUA) Konsultacijos dokumente *Europos universitetų asociacijos konsultacija dėl ES Mokymosi visą gyvenimą memorandumo projekto: Santrauka* (2001) – akcentuojama, kad aukštojo mokslo struktūra mokymosi visą gyvenimą sąlygomis turi būti pertvarkyta taip, kad **aukštasis mokslas būtų priartintas prie kitų švietimo sektorių, skatintų ir lengvintų besimokančiųjų perėjimą iš vienos mokymosi pakopos ar aplinkos į kitą**. Šiam tikslui pasiekti būtina sukurti mokymosi įvairiose aplinkose pripažinimo ir vertinimo sistemą ir taip sudaryti prielaidas mokymosi visą gyvenimą plėtrai aukštojo mokslo studijose (EUA, p. 20). Europos universitetų asociacijos nuomone, universitetai, kaip kolektyvinė sistema, taip įneš

savo indėlį į mokymąsi visą gyvenimą kaip į socialinių ir ekonominių pokyčių koncepciją ir kaip į politikos instrumentą (EUA Consultation on EC Draft Memorandum, 2001, p. 4).

Oficialus neformaliojo ir savaiminio mokymosi patvirtinimas yra instrumentas, naudojamas Europoje ir už jos ribų mokymosi vertinimo ir pripažinimo procesuose. Tačiau pabrėžtina tai, kad, nors daugelis Europos šalių jau turi patirties šioje srityje, jų patirtis yra labai nevienoda. Dabar daug mokslų universitetuose nėra akredituojami, pvz., Airijoje dauguma universitetų siūlo kursus suaugusiesiems, tačiau nesuteikia reikšmingų kvalifikacijų, išskyrus Nacionalinį Airijos universitetą, kuris išduoda sertifikatus suaugusiesiems už sėkmingai baigtus kai kuriuos kursus. Dokumente *Europos universitetų asociacijos konsultacija dėl ES Mokymosi visą gyvenimą memorandumo projekto: Santraukoje* pripažįstama, jog Prancūzija

turi didžiausią patirtį akredituodama aukštojo mokslo studijas per pastaruosius 20 metų. Atsižvelgiant į tokias aplinkybes, Europos aukštajam mokslui keliamas reikalavimas sukurti apibendrintą ankstesnio mokymosi akreditavimo sistemą aukštojo mokslo lygiu, įskaitant pripažinimą instituciniu lygiu to, kas buvo išmokta neinstituciniame kontekste, t. y. neformalųjį ir savaiminį mokymąsi; pasirengimą vertinti mokymosi įvairioje aplinkoje rezultatus bei naujos reikšmės suteikimą koncepcijai „besimokantysis“, t. y. besimokantysis yra visavertis mokymosi ir pripažinimo proceso partneris (EUA Consultation on EC Draft Memorandum, 2001, p. 22).

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos ir Lietuvos dokumentuose iškeltus uždavinius, išanalizavus ir apibendrinus užsienio šalių universitetuose taikomus ankstesnio mokymosi identifikavimo, vertinimo, pripažinimo ir sertifikavimo metodus, pripažinimo formų kūrimo bei diegimo teorinius ir praktinius aspektus, pripažįstant neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius, akivaizdu, kad Lietuvos universitetai, būdami bendroje Europos universitetinėje erdvėje, turi prisidėti prie oficialaus patirtinio mokymosi pripažinimo. Problema yra ta, kad Lietuvos universitetuose nėra sukurta ankstesnio mokymosi pripažinimo ir vertinimo sistema; nėra pasitelkta ankstesnio mokymosi akreditavimo, ankstesnio mokymosi pripažinimo ir vertinimo „kaupiamojo“ diplomo formų, užtikrinančių pereinamumą iš vieno švietimo sektoriaus į kitą, taip sudarant prielaidas universitetams tapti atviromis institucijomis naujo tipo besimokantiejiems – suaugusiesiems – esant mokymosi visą gyvenimą sąlygoms.

Dabar Mykolo Romerio universiteto Užsienio kalbų katedra koordinuoja projektą „Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas universitetinėse studijose“, parengtą pagal Lietuvos Bendrojo programavimo dokumentą (BPD). Projekte dalyvauja keturi Lietuvos universitetai: Mykolo Romerio universitetas, Klaipėdos universitetas, Šiaulių universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas.

Vykdomas projektas skirtas BPD 2 prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ pagrindiniam tikslui – prisidėti prie darbo jėgos kvalifikacijos tobulinimo – ir 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ svarbiausiam uždaviniui – „‹‹‹› švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų sektoriaus plėtra ir tinkamų sąlygų mokymuisi visą gyvenimą sukūrimas“ (Gairės 2.4 priemonei, p. 5). Šių tikslų siekiama plečiant universitetinių studijų sektorių ir sukuriant sistemą, kuri leistų neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius pripažinti universitetinėse studijose. Sukurta sistema sudarys palankias sąlygas suaugusiems, nepaisant jų amžiaus, išsilavinimo, rasės ir lyties, siekti universitetinio išsilavinimo ir prisitaikyti prie kintamų darbo rinkos poreikių. Kartu nauja sistema prisidės prie mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtros Lietuvoje.

Projektas atitinka 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ remiamą 27.4 veiklos sritį „‹‹‹› inovatyvių mokymo (-si) metodų ir formų kūrimas ir diegimas ›››“ (Gairės 2.4 priemonei, p. 6), nes numato sukurti ir išbandyti inovatyvų neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių pripažinimo sistemos universitetinėse studijose modelį ir supažindinti su galimybe gauti akademinis kreditus už žinias bei įgūdžius, atitinkančius universiteto mokymo programos reikalavimus.

Šio straipsnio tikslas yra supažindinti su neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo universitetinėse studijose gerąja patirtimi.

Pagrindiniai straipsnyje naudoti metodai buvo pasaulyje taikomos neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo praktikos analizė ir bandomojo tyrimo rezultams apibendrinti naudota SPSS (statistinio socialinių mokslų paketo) programa.

Geroji patirtis, būtent La Rochelle universitete taikoma neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo sistema, buvo išanalizuota tarptautinio vizito metu į Prancūzijos La Rochelle universitetą. Vizito metu buvo susipažinta su šioje institucijoje veikiančia

neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo sistema.

Vertinant rekomenduotina atsižvelgti į bendrąją profesinių kompetencijų visumą, kurios galėjo būti įgytos dirbant mokamą, nemokamą arba savanorišką, visuomeninį darbą, kuris tiesiogiai susijęs su siekiamu diplomo ar mokslinio laipsnio turiniu.

Konkrečiai, La Rochelle universitete, Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo komisija ir žiūri vertina ir pripažįsta kandidato mokėjimus ir įgūdžius, remdamasi dosjė, kuri atspindi jo žinias, sugebėjimus ir kompetencijas pagal pasirinktą studijų kryptį. Įgūdžiams bei žinioms, įgytiems neformaliojo ir savaiminiu būdu, įvertinti gali būti panaudoti keli vertinimo metodai, tokie kaip individualūs pristatymai, projekto metodas, atvejo analizės metodas, demonstracijos bei labiausiai paplitęs pasaulinėje praktikoje – aplanko (portfelio) metodas. La Rochelle universitete naudojama vadinamoji dosjė, kuri yra skirta įgūdžiams ir žinioms aprašyti (La Validation 2005).

Dosjė parengia pats kandidatas. Joje atspindi:

- kandidato atsakomybė;
- pagrindinės kompetencijos;
- kandidato asmeninio ar profesinio projekto pagrįstumas ir kt.

Identifikuoti ir įforminti visą patirtį siekiant jos neformalizuoti, parinkti tinkamą įvertinimą – tai išties nepaprastai sunkios užduotys, kurių vienam žmogui beveik neįmanoma atlikti. Neformaliojo ir savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius La Rochelle universitete įvardija įgytos patirties vertinimas sutrumpintai (J. P. V.). J. P. V. dosjė parengimas negali būti sumenkinamas ir į tai negalima žiūrėti tik kaip į administracinį formalumą. Todėl pats vienas kandidatas dažniausiai jos negali tinkamai parengti, tam būtina pagalbinio personalo pagalba būtent šioje proceso stadijoje.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi įvertinimas bei pripažinimas turi griežtai numatytus etapus, procedūrą bei kiekvienai institucijai priimtinus vertinimo modelius (Bonami 2000).

La Rochelle universitete išskiriami septyni neformaliojo ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo bei pripažinimo etapai.

Neformaliojo ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo bei pripažinimo etapai

I etapas – priėmimas-informacija. Asmuo, atsisakęs už priėmimą, priima prašymus, tikrina pirminius dokumentus ir suteikia reikalingą informaciją. Šiame etape pirmiausia nustatoma, ar norimas profesinis parengimas ir (ar) diplomas suteikiami La Rochelle universitete. Jeigu pateiklusio asmens prašymą galima nagrinėti toliau, jo pirminis dosjė (aplangas) perduodamas į Mokymosi visą gyvenimą skyrių J. P. V. specialistams.

II etapas – dosjė (aplanke) pateiktos informacijos analizė. Tuo atveju, kai J. P. V. tarnyba paprašo, dosjė informacijos studijavimo tikslas yra ne tik tikrinti, kaip asmuo atitinka priėmimo kriterijus, bet ir įvertinti jo **pasirengimą** siekti universitetinio išsilavinimo, pačiam projektuoti tolesnę studijų užduočių atlikimo eigą.

III etapas – pokalbis prašymui „suderinti“. Tokio pokalbio tikslas – patikrinti, ar prašymas atitinka įgytos patirties vertinimo kriterijus ir siekiamo diplomo pasirinkimą.

IV etapas – tolesni pokalbiai. Šis etapas susideda iš dviejų pakopų. Pirmoje pakopoje atrenkama ir rūšiuojama informacija. Remdamasis užpildytais stojamaisiais dokumentais, patarėjas dirba kartu su kandidatu aiškindamasis tai, kokią darbo patirtį asmuo jau turi ir kaip tą jo veiklą būtų galima įvertinti. Čia iš tikrųjų numatyta veikla yra dinamiška. Ji apima įvairių kontekstą: profesinę aplinką, darbo rezultatus ir veiklos pobūdį, gamybos procesą (kuriame dalyvauja asmuo), patirtį – visa tai, kas tiesiogiai daro įtaką įgytiems mokėjimams.

Taigi patarėjas, su kandidatu aptaręs visą turimą informaciją, priima sprendimą tolesniam veiksmui. Antroje pakopoje, kuri yra vadinama

parama įforminant dokumentus, tikslinama ir redaguojama tai, ką parašė kandidatas.

V etapas – techninė ekspertų komisija. Kai tik dosjė įforminama, I. P. V. tarnyba teikia pirmąjį įgytos patirties vertinimo tarnybos prašymą įvertinti. Jis įteikiamas Techninei ekspertų komisijai. Ją sudaro tam tikros srities diplomuoti specialistai – ekspertai, kuriems suteikta teisė būti patarėjais vertinant. Šios komisijos tikslas – išsamiai išnagrinėjus kandidatų dosjė, parašyti atsiliepimą ir jį įteikti žiuri. Tais atvejais, kai priimamas sprendimas vertinti kandidato patirtį iš dalies, asmuo vėl gali tęsti studijas ir pasirenka labiausiai jam tinkamą studijavimo būdą.

VI etapas – I. P. V. žiuri. Priešingai nei ekspertų komisijos, kurios sudaromos pagal tam tikrą specialybę (sritį), žiuri komisijos sudaromos iš nuolatinių (UFR direktoriaus, kuris vadovauja komisijai, *Sudef* (centro pavadinimas) direktorius) ir laikinų, kiekvieną kartą vis skirtingų, reikalingų dėl tam tikrų diplomų, sušaukiamų narių, kurie visi kartu ir sudaro žiuri.

Ekspertų komisija patvirtina ir įteisina konkrečios žiuri sudėtį. Ši žiuri įvertina visą dosjė raidą, paskui atsižvelgia į Ekspertų techninės komisijos atsiliepimą ir jį iš tai išplaukiančius argumentus. Apsvarsčiusi ji patvirtina, atmeta arba pataiso šį atsiliepimą, kuris ir tampa žiuri sprendimu.

Nuolatinių komisijos narių dalyvavimas leidžia užtikrinti, bent jau kiekvieno padalinio UFR lygiu, kad harmoningai ir teisėtai bus priimtas sprendimas dėl diplomo vertinimo.

Apie šiuos sprendimus universiteto rektoriaus vėliau įsakymu pranešama kandidatams.

VII etapas – konkrečių rekomendacijų įgyvendinimas. Tuo atveju, kai žiuri konstatuoja dalinį įvertinimą, ji nurodo, kokių dar mokėjimų ir žinių trūksta, reikia papildomai įgyti, ir pateikia konkrečias rekomendacijas kandidatui.

Bet tuo pačiu metu žiuri įpareigoja rengiančius diplomui pedagogus išsamiai numatyti ir apibrėžti pakeitimus, kuriuos apsarsto susirinkimo metu dalyvaujant ir kandidatui. Tam susirinkimui pavadinti vartojamas specialus ter-

minas „rekomendacijų komisija“. Kokie dalykai bus įtraukti į diplomą, jo turinys, terminai, apie visa tai deramasi ir kalbama su pačiu kandidatu, o kai kuriais atvejais – net ir su jo imone.

Taigi susirinkimo metu tikslinama:

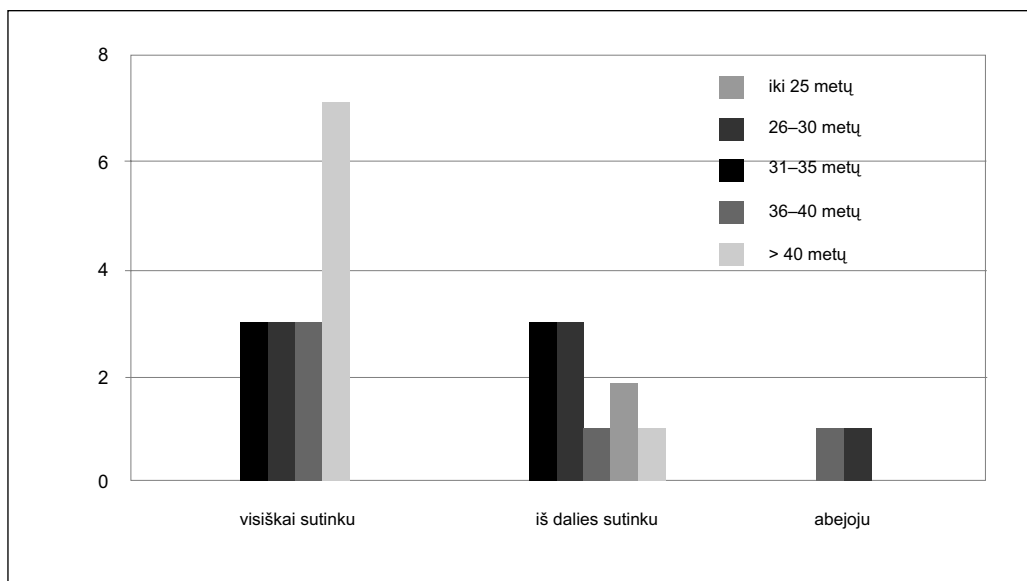
- kokių darbus reikia atlikti (projekto arba atliekamos stažuotės, praktikos „užduočių sąsiuvinis“, reikalingas pristatymui parengti, aplankui arba baigiamajam moksliniam darbui parašyti);
- kokių rezultatų tikimasi; naudojami išteklių: globa, parama, dokumentai ir kt.;
- atlikimo terminai.

Tuomet asmeniui, teikusiam prašymą neformaliojo ir savaiminiu būdu įgytoms žinioms įvertinti ir pripažinti, suteikiama galimybė atnaujinti vertinimo procedūrą, siekiant įgyti universitetinį išsilavinimą.

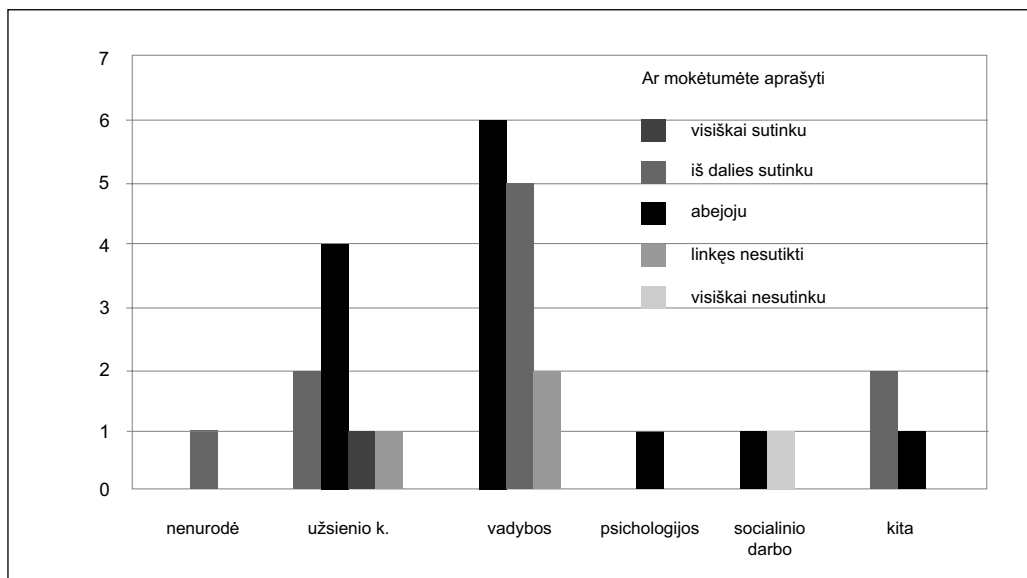
Bandomojo tyrimo rezultatų statistinė analizė

Lietuvoje pirmą kartą atliekamas neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo universitetinėse studijose poreikių tyrimas. Šiuo metu atliktas mažos imties bandomasis tyrimas, pagal kurį tokio tipo studijų poreikiai bus analizuojami Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių regionuose. Bandomojo tyrimo rezultatai parodė, kad yra labai daug kandidatų, kurie turi neformaliojo ir savaiminiu būdu įgytų žinių bei įgūdžių, ir norėtų, kad ši patirtis bei žinios būtų pripažintos ir įvertintos universitetuose. Tai sudarytų jiems galimybę gerokai trumpiau ir mažesnėmis sąnaudomis įgyti universitetinį išsilavinimą.

Kaip matome iš grafinio pavaizdavimo (1 pav.), kuo vyresnis respondentas, tuo labiau jis pasitiki, kad turi įgytų per darbo patirtį žinių ir įgūdžių. Tai būtų galima pripažinti universitetinėse studijose ir teikti už juos universitetinius kreditus. Nors yra respondentų, kurie, būdami 36–40 metų, abejoja, ar turi įgytų darbo aplinkoje žinių ir įgūdžių, už kuriuos būtų galima suteikti universitetinius kreditus.

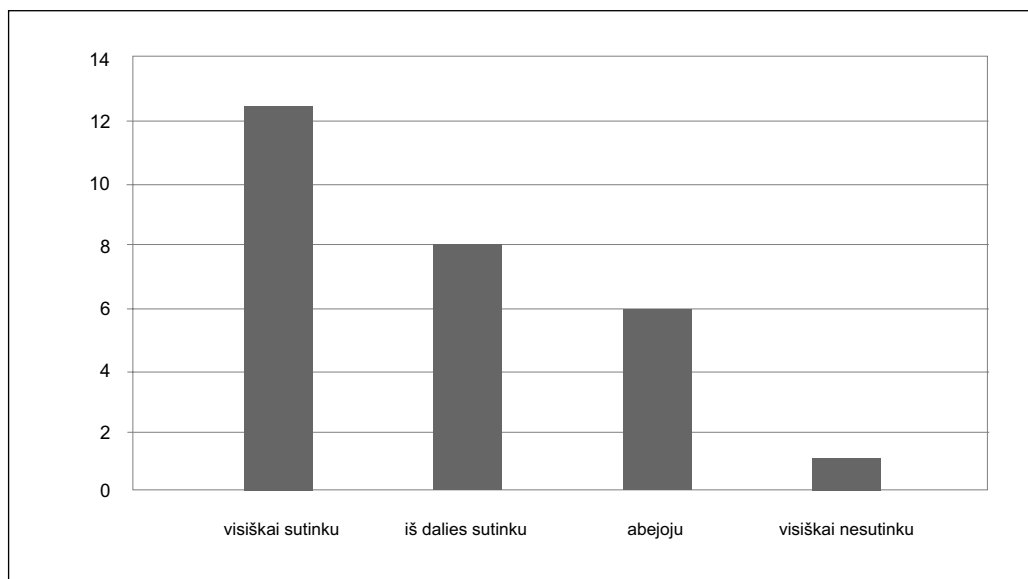
1 pav. Žinios, įgytos per darbo patirtį

2 pav. Sritys, kuriose respondentai siektų akademinių kreditų

2 pav. pavaizduoti respondentų atsakymai į klausimą, kurioje srityje jie siektų akademinių kreditų, norėdami, kad jiems būtų įskaitytos ne-

formaliojo ir savaiminio būdu įgytos žinios ir įgūdžiai. Kaip matome, daugiausia respondentų siektų akademinių vadybos bei užsienio kalbos

3 pav. Respondentų poreikis mokytis

kreditų, nes, kaip rodo jų atsakymai, daugiausia mokymų ir kursų kompanijose, firmose yra organizuojama būtent šiose srityse.

3 pav. pavaizduotas respondentų noras dalyvauti mokymuose, kuriuose jie išmoktų aprašyti savo įgūdžius ir žinias, įgytas neformaliojo ir savaiminio būdu. Dauguma atsakiusių norėtų dalyvauti tokiuose mokymuose ir aprašyti savo patirtį, žinias bei įgūdžius.

Nagrinėjant koreliacinę kintamųjų tarpusavio priklausomybę, nustatėme, jog žinios, įgytos įvairiuose kursuose, koreliuoja su savarankiškai įgytomis žiniomis. Rasti statistiškai reikšmingi koreliaciniai ryšiai (koreliacinių lyginių kriterijus nustatė patikimą lygį $p = .02$, $r = .430^*$) tarp šių kintamųjų. Taip pat įdomu pastebėti, kad žinios, įgytos stažuotėse, stipriai koreliuoja su žiniomis bei įgūdžiais, įgytais kitoje aplinkoje ($p = .19$, $r = .440^*$). Vadinasi, mokymosi aplinkos įvairovė daro įtaką ir respondentų norui tobulėti bei įgyti naujos patirties. Todėl dauguma respondentų, kurie turi daug neformaliojo ir savaiminio būdu įgytų žinių bei įgūdžių, išreiškė norą dalyvauti mokymuose. Rastas statistikai reikšmingas šių kintamųjų ryšys ($p = .017$, $r = .447^*$).

Išvados

Kaip parodė bandomojo tyrimo maža imtimi rezultatai, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo universitetuose sistema, leidžiančia suaugusiems gerokai trumpiau ir mažesnėmis sąnaudomis įgyti universitetinį išsilavinimą, pasinaudotų daug respondentų. Lietuvos universitetuose nėra sukurta neformaliojo ir savaiminio būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo ir pripažinimo sistema; nėra sukurta teisinė bazė, reglamentuojanti patirtinio mokymosi vertinimą ir pripažinimą universitetuose, todėl atžvalga į pasaulį naudojama praktika, gerosios patirties perkėlimas ir jos taikymas Lietuvos sąlygomis spartintų tokios sistemos įdiegimą universitetinėse studijose.

Literatūra

EUA Consultation on EC Draft Memorandum. 2001.

Bonami, J.-F. 2000. *Valider les acquis professionnels*. Editions d'organization.

La Validation des Acquis de l'expérience a l'université de La Rochelle, 2005. Sudef.

THE APPLICATION OF GOOD PRACTICE IN THE FIELD OF EVALUATION AND RECOGNITION OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING IN LITHUANIA

Jolita Šliogerienė

The paper presents the problem of the evaluation of non-formal and informal learning at universities. The practice to evaluate the prior knowledge, the experience a person has gained in different environment: at work, different courses, training, etc. is used in many countries in the world. France has been using this practice for about twenty years and has developed its own system of evaluation and recognition of non-formal and informal learning which is presented in this paper. A piloting experiment was conducted in our country to determine a need in Lithuania to develop such a system at universities. The statistical data of the piloting experiment is presented.

Keywords: evaluation and recognition of non-formal and informal learning, life long learning.

Įteikta 2007-02-12; priimta 2007-03-05